

V Armádním muzeu Žižkov se diskutovalo o československých obětech katyňského masakru a nejen o nich

16.2.2024 - | Vojenský historický ústav Praha

Na seminář o československých obětech katyňského masakru v Armádním muzeu Žižkov se dostavilo několik desítek posluchačů a hostů. Akce se uskutečnila na netypickém místě s krásným výhledem na Prahu - bývalém fotografickém ateliéru, který je dnes zasedací místností.

Účastníky semináře, mezi nimiž byli i příbuzní Adolfa Bohuslava Dostala, přivítal ředitel Vojenského historického ústavu Praha, brigádní generál Aleš Knížek a Jeho Excelence, mimořádný a zplnomocněný velvyslanec Polské republiky v ČR Mgr. Mateusz Gniazdowski, Ph.D. V krátkých proslovech oba řečníci zdůraznili, že se o českých obětech katyňského masakru moc nemluví, i když je to důležitá součást česko-polské historie, obzvláště živá v příhraničním regionu Těšínska. Moderování podvečera naplněného informacemi se pak ujal ředitel historicko-dokumentačního odboru Vojenského historického ústavu Praha PhDr. Jiří Rajlich, Ph.D.

Prvním přednášejícím byl doc. PhDr. Jiří Friedl Ph.D., DSc, historik a vysokoškolský pedagog na Univerzitě obrany v Brně, autor řady monografií, který se zaměřuje na dějiny Těšínska a Polska. Jiří Rajlich ho uvedl slovy, že je to „jeden z našich nejlepších znalců polských dějin“. Doc. Friedl objasnil, že skoro v každém zajateckém táboře v Polsku by se našel někdo, kdo byl před válkou československým občanem: „Většinou to byli úředníci, kteří pracovali pro Československo a pocházeli z Těšínska.“ Připomněl také osobnost historika Mečislava Boráka, s nímž měli společný zájem o slezské dějiny. „Byl to velký odborník, od něhož jsem se řadu věcí dozvěděl, naučil, a snad mohu říct, že také přítel, který pro objasnění počtu českých obětí katyňského masakru mnoho udělal.“ Mečislav Borák je autorem dosud jediné české knihy o Katyni s příznačným názvem Vraždy v Katyňském lese (Petit, Ostrava 1991).

Rozkaz k popravě polských zajatců odsouhlasilo sovětské politbyro na návrh lidového komisaře vnitra Lavrentije Beriji, Čechoslováků bylo mezi nimi přinejmenším 546

Účastníkům semináře ukázal doc Friedl fotokopii rozkazu, jímž bylo v Sovětském svazu rozhodnuto o zastřelení velké skupiny polských zajatců, zpravidla důstojníků internovaných v důsledku nacisticko-sovětského rozdělení Polska na počátku druhé světové války. Rozkaz k jejich fyzické likvidaci schválili členové sovětského politbyra 5. března 1940 na návrh lidového komisaře (ministra) vnitra Lavrentije Beriji. Týkalo se to, jak už bylo řečeno, i řady osob českého původu či s někdejší československým občanstvím. Dokument se Stalinovým podpisem se podařilo ze sovětských archivů získat až v roce 1990. Důvody, proč Berija navrhl popravu takového množství lidí, nejsou dosud známy. S největší pravděpodobností se obával, že by se důstojníci mohli v nějaký okamžik zapojit do boje proti Sovětskému svazu. Nasvědčovala by tomu i formulace přímo v dokumentu, že jde o „nepřátele sovětské moci, naplněné nenávistí k sovětskému systému“.

„Celkem se podařilo zjistit jména 546 osob, tak či onak spjatých s českými zeměmi či Československem, a mohu říct, že v každé obci na Těšínsku je rodina, které se katyňský masakr

nějak dotkl," prohlásil Jiří Friedl. „Z pochopitelných důvodů je dnes šance dále prohlubovat naše znalosti o tomto tématu značně ztížena," dodal na závěr.

Češi v polských službách

Polský historik Dr. Dariusz Dąbrowski z Instytutu Pamięci Narodowej (IPN) se ve svém příspěvku zaměřil na významnější osobnosti, které sloužily v polské armádě a měly vztah k českým zemím. „Například Otokar Březina byl v roce 1939 už v záloze, ale jakmile se doslechl o vznikajícím českém legionu, rozhodl se do něj vstoupit. Ale už to nestihl, což mu ve finále zachránilo život. Dostal se až k posledním bojům polské armády u města Kock, kde převzal velení nad 50. záložní pěší divizí, poté za války pomáhal Židům. Otokar Březina zemřel v roce 1968 ve Varšavě," řekl D. Dąbrowski. „Další pozoruhodnou postavou byl generál polské armády, generál československé armády a plukovník c. a k. armády Jan Zavřel, který byl v rámci rakousko-uherské armády přidělen k polskému legionu a zůstal v polské armádě až do roku 1919. Poté se vrátil do Československa, kde pracoval na ministerstvu národní obrany. Je pohřben na Vyšehradě." Dariusz Dąbrowski připomněl i generála Františka Králíčka, rodáka z jihočeského Velešína, který je v Polsku znám pod jménem Franciszek Krajowski. „Byl svými vojáky zbožňován a s odstupem času můžeme říct, že byl hrdinou polsko-bolševické války. Podle vzpomínek jednoho z důstojníků se mu říkalo ‚šéf' a používal dvojí mapy. Jedny oficiální a druhé své, soukromé. Na nich měl zaznamenány adresy hotelů, hostinců a hospod. Vojáci hrdě prohlašovali, že jejich divize byla vždy o jednu hospodu napřed, než frontové velení předpokládalo. A útratu platili zásobami tabáku, které zrekvíroval nepříteli. Králíček vždy u sebe nosil pohlednice s obrázky milované Prahy," citoval z dokumentů Dąbrowski a auditoriem se rozezněl smích. Zmínil také dva československé generály, kteří byli mezi oběťmi katyňského masakru, Františka Paulíka a Rudolfa Pricha, a další důstojníky polské armády českého původu. „Celkem asi 60-70 důstojníků polské armády pravidelně připomínalo, že jsou Češi. Často to bylo tak, že dokončili kadetní školu v Łobzowě u Krakova a pak ztratili kontakt se zemí svých předků a zůstali v polské armádě. Například Otokar Březina měl do konce života český přízvuk," konstatoval Dariusz Dąbrowski, který svůj příspěvek přednášel česky.

Propagátor česko-polského porozumění Adolf Dostal

Adolf Bohuslav Dostal se narodil v roce 1873 ve Velešlavíně u Prahy (dnes jedné z pražských čtvrtí). Byl synem herečky Marie Horské Kallmünzerové a továrníka Leopolda Dostala. Po studiích na právnické fakultě v Praze se stal redaktorem časopisu Zlatá Praha, pracoval jako dramaturg a ředitel Švandova divadla, potom nějakou dobu bydlel v Luhačovicích, kde se živil jako redaktor Lázeňských listů.

Po vypuknutí první světové války narukoval jako záložní důstojník do rakousko-uherské armády. Během roku 1916 byl přidělen k polským legiím. V roce 1917 se rozhodl, že v Polsku zůstane a již z jeho žádosti bylo vidět, že není jen vojákem, ale má ambice pracovat i na česko-polských vztazích. Do polské armády byl přijat v listopadu 1918 a nakonec pracoval jako hospodářský důstojník Ministerstva vojenství ve Varšavě, kde stál v čele evidenčního oddělení. Získal hodnost podplukovníka, ale již roku 1926 odešel do výslužby. „Od té doby o něm máme jen velmi málo informací. Víme, že překládal divadelní hry, texty Masaryka, ale tuto činnost posléze ukončil. Potom víme, že byl starostou haličského městečka Otinije, soudním překladatelem, úředníkem v městech v dnešním Bělorusku atd. Stal se styčným důstojníkem polské armády, a to se mu stalo osudným. Byl popraven na jaře 1940 důstojníky NKVD," shrnul Dostalovy osudy ve svém příspěvku Dariusz Dąbrowski s tím, že Dostal položil život za svobodu Čechů i Poláků a celým svým působením dokázal, že je hrdinou obou národů.

Historik Vojenského historického ústavu Praha PhDr. Jiří Plachý, Ph.D. mluvil o formování

československé vojenské jednotky v Polsku a vojácích České a slovenské legie v sovětském zajetí. Konstatoval, že na jaře 1939 bylo jižní Polsko zaplaveno československými uprchlíky, kteří hledali vznikající jednotky, o nichž se šířily zvěsti v českých zemích. „Když přišli do Polska a nenašli, co hledali, tak se rozhodli takovou jednotku založit. Formálně se tak stalo posledního dubna 1939 v budově československého konzulátu v Krakově, což byla jedna z diplomatických misí, které fungovaly i po 15. březnu 1939. Ačkoli původně polské vedení nechtělo povolit nic, co by mohlo zhoršit vztahy mezi Polskem a nacistickým Německem, bylo čím dál tím jasnější, že ke střetu stejně dojde, a Poláci si uvědomovali, že zapojení československých vojáků by mohlo být přínosem, zvláště když řada z nich byla velmi kvalitně vycvičena. Hodili se jim především specialisté, např. piloti. Velkým přelomem byl koncem května 1939 příchod generála Prchaly, který byl velkým polonofilem s osobními vazbami na nejvyšší představitele polské armády. Prchala uzavřel s tehdejším náčelníkem polského generálního štábu Wacławem Stachiewiczem 3. srpna dohodu, že v okamžiku, kdy vypukne válka, uznají Poláci československou vojenskou jednotku a ta bude po boku polských vojáků bojovat proti nacismu. Díky této dohodě se mohli českoslovenští vojáci přesunout do vojenského školicího střediska a bylo formalizováno přijímání specialistů, především letců, do polské armády,“ objasnil Jiří Plachý a dodal, že slib polské strany uznat samostatnou Českou a slovenskou legii byl naplněn krátce po německém útoku, 3. září 1939, kdy polský prezident vydal příslušný dekret a učinil z jednotky autonomní součástí polské armády.

„Většina vojáků České a slovenské legie se po napadení Polska Hitlerovým spojencem Stalinem ocitla v sovětském zajetí. Přestože od jara 1940 byli na základě dohody vedení čs. odboje se sovětskými úřady po malých skupinách propouštěni, nejprve do Francie a po jejím pádu na Střední východ, neznamená to, že by jednotlivci nebyli vystaveni perzekuci ze strany sovětského režimu. Několik desítek našich vojáků bylo uvězněno v táborech Gulag. U řady z nich dodnes nemáme zprávy o jejich osudu a lze předpokládat, že v sovětských koncentračních táborech zahynuli – tak jako např. příslušník jednotky JUDr. Jaroslav Bednář, nebo letci Karel Kubánek a Josef Rychtera,“ uzavřel svůj výklad Jiří Plachý.

<https://www.vhu.cz/v-armadnim-muzeu-zizkov-se-diskutovalo-o-ceskoslovenskych-obetech-katynskeh-o-masakru-a-nejen-o-nich>